

obliku u kojem nam ga je sam Krist dao i u onom obliku po kojem i danas Duh Sveti govori u dubini ljudskih duša. Sveta Mala Terezija čula je u svom srcu, poučljivom i čistom, tu Božju Riječ i prihvatila da toj Riječi bude odjek za cijeli svijet i za buduća vremena.

Zato otkriće Male Terezije, otkriće »Maloga puta«, nisu bogatstvo za nju samu nego i za ljude našega vremena. A ta otkrića i njihovo bogatstvo izgledaju više potrebni našem vremenu nego što su bili potrebni svim drugim vremenima dosad.

Josip Antolović

GRADITELJI SUVREMENE TEOLOŠKE MISLI

Edward Schillebeeckx

Život

Među graditelje moderne teološke misli spada, bez sumnje, i vrlo angažirani teolog dominikanac Edward Schillebeeckx. Rodio se 12. studenog 1914. Bilo je to nekoliko mjeseci nakon početka I. svjetskog rata. Edward je bio šesti sin u obitelji, koja će imati 14 djece. Rastao je u mjestancu Cortenberg, između Bruxellesa i Louvain, pa je ondje svršio i osnovnu školu. Gimnaziju je polazio kod isusovaca u Turnhoutu. Iako je prigrlio redovnički stalež, ipak nije stupio u Družbu Isusovu, već je izabrao dominikanski red. U dobi od 20 godina ušao je u rujnu 1934. u Gentu u flamanski novicijat dominikanske belgijske provincije. Uz redovničku formaciju Schillebeeckx se u tri godine studija uvodi u filozofiju.

Učitelj novaka i profesor bio mu je Dominik de Petter. Bio je to čovjek velikog znanja i široke kulture, a takav će kao vođa i učitelj vrlo dobro doći i onima koji su od naravi vrlo daroviti, pogotovo ako su uz to još i poučljivi. De Petter je pokazao zanimanje za antropologiju, pa je svojim gojencima izlagao vlastitu sintezu, koja se sastojala od najboljega iz dominikanske tomističke tradicije i moderne fenomenologije s osobitim obzirom na Husserla. Schillebeeckx je bio poučljiv student a to se razabire i iz toga što je priznavao sve ono što je dugovao De Petteru. Time je pokazao ne samo poučljivost, već i širinu duha, koja baš nije vlastita svima.

Nakon godine dana službe u vojsci Schillebeeckx je započeo studij teologije na dominikanskom Studiju u Louvainu. Bilo je to od 1939. do do 1943. Tada je prema vlastitom priznanju sav uronio u srednji vijek. To su u prvom redu bila djela sv. Tome, a njihovo temeljito poznavanje postat će jedna od jakih strana Schillebeeckxove teologije. Očuvati će ga od opasnosti fantaziranja, što je danas velika prednost. Na koncu IV. godine teologije zadobio je akademski stupanj »lektor u teologiji«. Tada je napisao radnju *Grešna pretpovijest kršćanstva prema svetom Pavlu*. G. 1941. zaređen je za svećenika.

Iz školskih klupa je bez ikakve pauze odmah prešao za profesorsku katedru. Kako je tada II. svjetski rat bio u punom jeku, nije bilo ni govora da bi mogao kamo u inozemstvo na specijalizaciju. Tek u jesen 1945. mogao je poći na dominikansko učilište Le Saulchoir u Parizu, da ondje zadobije licencijat iz teologije. Boravak u Parizu bio je važna etapa u njegovu životnu i intelektualnom usponu. Tamo je svojom mišlju i metodom vladao o. Chenu. Njegova je teologija bila nešto živo. Ona nije ponavljala stare formulacije, već je u svjetlu vječnih istina htjela osvijetliti i rješavati suvremene probleme. To je mladoga Flamanca očaralo. On je do tada želio da bi s De Petterom mogao surađivati na filozofskom istraživanju, a sad je otkrio svoj pravi poziv: ne biti filozof, već teolog. Nije on jedini slučaj takve vrste. Ima ih mnogo. Schillebeeckx je marno pohađao predavanja i na Sorboni i na Školi visokih nauka, gdje je slušao Le Sennea, Lavellea, Jeana Wahla i Chenua.

Osim toga stupio je u dodir s personalističkom filozofijom, što će ostaviti traga u čitavom kasnijem njegovu djelu. Za ovo razdoblje studija priznao je ovo: »U Le Saulchoiru sam naučio pristupati k problemima s njihove povijesne strane.« A to će postati jedno od bogatstava njegove teologije, što je znao živjeti u neprestanom dodiru s tradicijom, da bi iz nje izvukao polazišta za rješavanje suvremenih problema. Možda je, kako misli Paul Bourgy, najvažnija stvar toga Schillebeeckxova boravka u Parizu dodir s centrom u poratnom vrenju, u kojem su se suočavali egzistencijalizam, marksizam i kršćanstvo. Ovo posljednje je željelo samo sebe utjeloviti u tadašnji život. U tom razdoblju Schillebeeckx je napisao članak *Culture et religion*, u kojem je prikazao tadašnju francusku intelektualnu i socijalnu situaciju. Iz nje bi slijedilo da se teologija u tom času ne smije gubiti u apstrakcijama, dalekima od života. To je posve točno i opravdano, samo ako se ne izda smisao osnovnih istina, koje su dane baš za život.

G. 1946. Schillebeeckx se, obogaćen znanjem, susretima i iskustvom, vratio u Louvain te nastavio poučavanjem dogmatike. Ta predavanja postala su temelj za njegovu doktorsku tezu, koju će g. 1951. braniti u Le Saulchoiru. Ona glasi: *Sakramentalna ekonomija spasenja. Objektivna struktura i subjektivno sudjelovanje*. Brzo nakon toga ugledala je svjetlo njegova prva knjiga na holandskom jeziku *Sakramentalna ekonomija spasenja*. U holandskim teološkim krugovima to je djelo postalo

dogadajem. Vrlo pohvalno ocijenio ga je i Karl Rahner, pa se tako ime mladog teologa razglasilo i izvan prilično uskih granica holandskoga jezika.

G. 1954. Schillebeeckx je jedno vrijeme proveo u Rimu, gdje se podvrgao ispitu za naslov »magistra u teologiji«, najvišu akademsku titulu u dominikanskom redu. Taj je naslov redovitim putem dobio tek g. 1959. Schillebeeckx se nije zaustavio samo na teologiji o sakramentima, u kojima se specijalizirao, već je obrađivao čitav niz tema: uvod u teologiju, dogmatsku nauku o stvaranju, kristologiju i eshatologiju. Prema nekima to bi bila nova *Summa theologica* u nastajanju. G. 1957. postao je profesor na katoličkom sveučilištu u Nijmegenu. Preuzeo je katedru dogmatike i povijesti teologije. U uvodnom nagovoru obradio je temu *U potrazi za živim Bogom*. Tu obrađuje mnogima omiljenu temu nove slike o Bogu u sekulariziranom svijetu, gdje se Božja prisutnost očituje u formi odsutnosti.

U teološkom holandskom vrenju Schillebeeckx je vrlo brzo postao veliko ime. Holandski kardinal Alfrink, prvostolnik holandske Crkve, uzeo ga je za svoga teološkog savjetnika. On je sastavio g. 1961. poslanicu holandskog episkopata o koncilu. Pri sastavljanju famoznog Holandskog katekizma nije sudjelovao, ali mu je dao »nihil obstat«. Pred delegatima Svete Stolice branio je stajalište holandskih biskupa s obzirom na taj katekizam.

Za vrijeme koncila Schillebeeckx nije bio ni u jednoj komisiji, ali je svojim teološkim konferencijama izvršio ipak priličan utjecaj. Zbog nekih svojih stavova g. 1968. došao je u sukob s Kongregacijom za nauk vjere, s Državnim tajništvom, pa čak i sa samim Svetim Ocem. Čitava ta afera na sreću za njega nije imala neželjenih posljedica, jer su se promijenila vremena. To je dobro, ali to bi od teologa tražilo više tolerantnosti i poučljivosti prema crkvenom učiteljstvu.

Paul Bourgy opisuje Schillebeeckxa kao teologa koji voli ljudske kontakte, koji je vrlo aktivan, po prirodi blag, skroman i ne baš čvrsta zdravlja. Unatoč tome je radnik da mu nema premca, izvanredno sposoban da se usredotoči na svoj posao. Vrlo je plodan pisac, ali ne mari mnogo za stil.

Teološka djela

Schillebeeckx je objavio već tako mnogo članaka i knjiga da bi se o njemu mogla napisati pozamašna monografija. Stoga je u ovako sažetom prikazu teško sve to prikazati. Možda ću neke stvari prenaglasiti, a preko drugih, isto tako vrijednih ili čak vrednijih, jednostavno prijeći bez spomena. No to je nužno zlo svih takvih prikaza, kome se u potpunosti ni ja ne mogu ukloniti. Moja je zadaća u nizu prikazivanja teologa graditelja nove teologije da našu čitalačku publiku bar donekle upoznam s njima i njihovim djelima, a ako ih budem potakao ili čak izazvao

na daljnje osobno proučavanje, onda sam postigao i više nego što sam očekivao.

Kako je Schillebeeckx želio biti suvremen, stvaran, konkretan, životni teolog, rado je pisao o teološkim temama po raznim revijama. Samo od g. 1945. do 1967. napisao je oko 200 članaka, ne računajući u to neke priloge koji iznose i preko 100 stupaca. Oko sedamdesetak tih tekstova skupljeno je u ove knjige: *Kristova Crkva, moderni čovjek i II. vaticanski sabor, Objava i teologija, Bog i čovjek, Svijet i Crkva, Misija Crkve, Bog i čovjekova budućnost.*

Djelo *Sakramentalna ekonomija spasenja* obuhvaća ništa manje nego 740 stranica i prava je enciklopedija, koju resi živa i skladna cjelina činjenica, iznesenih zamjernom teološkom spekulacijom. U I. dijelu tog monumentalnog djela autor u svjetlu tradicije analizira objektivnu strukturu sakramenata. Oni su slavljenja »u tajni« Kristovih spasiteljskih čina. Sakramentalni hilemorfizam, tj. materiju i formu sakramenata ne smijemo shvatiti u fizičkom smislu. Materija sakramenata: voda, ulje, kruh, vino nije samo neka stvarnost kao takva, već više stvarnost kao naravni znak, koji od Krista poprima transcendentalnu vrijednost, zahvaljujući riječi vjere Crkve. U II., kraćem dijelu, autor proučava duhovno zalaganje subjekta u primanju sakramenata. Taj je dio, rekao bih, nekako praktičniji jer pogađa našu sakramentalnu pobožnost, naše držanje pri primanju sakramenata. Schillebeeckx nastoji dokazati kako se sakramentalizam i personalizam ne suprotstavljaju. I »opus operatum« i »opus operantis« imaju svoju nezamjenjivu ulogu, koja se stapa u skladnu cjelinu.

U djelcu *Krist, sakrament susreta s Bogom* Schillebeeckx naglašava i razrađuje osobnu klimu u sakramentima. Oni su osobni susret s Bogom u susretu Krista prisutnog u sakramentu. U svome čovječstvu Krist ostvaruje savršeno zajedništvo s Bogom; u njemu je milost postala potpuno vidljiva. I zbog toga je čovjek-Isus — Božji Sin — prvotni sakrament i jedini pristup k spasenju. Sakramentalnost u Kristu u isto je vrijeme i dar milosti i kult iskazivan Bogu. Ipak Krist, jedanput proslavljen, postaje nevidljiv. Odatle pak slijedi uloga sakramenata, da nam učine vidljivim nebeski čin Kristova spasenja.

U Schillebeeckxovoj nauci o sakramentima i Crkva kao Kristov sakrament ima temeljnu ulogu. Godine 1963. Schillebeeckx je izdao vrlo produbljenu studiju o sakramentu ženidbe *Ženidba, zemaljska stvarnost i tajna spasenja.*

Schillebeeckx je napisao i jednu knjigu s područja mariologije: *Marija, majka otkupljenja.* U knjizi *Celibat crkvene službe* iznosi ljudsku i religioznu vrijednost celibata, koja ima univerzalno značenje, jer kršćanstvu donosi jednu novu dimenziju. Celibat se proživljuje »poradi Božjega kraljevstva«. U prihvaćanju celibata ne radi se u prvom redu o tome da se nečega odrekemo, već da se vežemo uz jednu vrijednost. Ta

vrijednost je Božje kraljevstvo. U njemu se radi o karizmi, koja je u naše dane više nego ikad vrlo važna kao protest protiv jedne poganske sekularizacije. Ljudski neprotumačiv celibat »poradi Božjega kraljevstva« svraća pažnju na činjenicu da se ostvarenje dubokoga smisla ljudskoga života ne može smjestiti unutar sasma zemaljskih stvarnosti. Djelo o celibatu vrlo je vrijedno i zadužio bi nas ne malo tko bi ga preveo na hrvatski i izdao.

Schillebeeckx je godine 1973. dovršio svoje životno djelo: *Isus, povijest jednog koji živi*. To djelo, koje obuhvaća preko 600 stranica, nije napisano zato da riješi suptilne, akademski-teološke probleme, premda ga sam autor shvaća kao kršćansku interpretaciju Isusa iz Nazareta, dakle, kao kristologiju. U jednom intervjuu o toj knjizi S. je izjavio: »Obratio sam se ljudima kojima je teško i pišući ovu knjigu pomalo sam primjećivao da ja sam spadam među njih. Nadam se da mnogi, kad pročitaju tu knjigu, neće reći: zanimljiva teološka rasprava, nego: nanovo sam otkrio Isusa Krista.« Samo je djelo svjedok borbe u kojoj se otkrivaju nada i sumnja, vjerno predanje i kritička misao.

Prvi dio proučava kriterije i norme historijskog istraživanja o Isusu u odnosu na kršćansku interpretaciju. Jezgra te interpretacije sastoji se u tome da kršćani vide u životnoj povijesti Isusa iz Nazareta odlučujuće i konačno spasiteljsko djelo prema ljudima. Drugi dio razvija Isusovu poruku i životnu praksu, odbijanje njegove nauke i smrt kao i kršćansku povijest nakon Isusove smrti: naviještanje njegovog uskrsnuća. Treći dio istražuje novozavjetnu interpretaciju uskrslog Isusa koja dolazi do izražaja u prvom kršćanskom CREDU. Posljednji, četvrti dio obrađuje problematiku današnje kristologije: kako sačuvati vjeru u novim modelima mišljenja i iskustva i kako je zasvjedočiti današnjem čovjeku.

Čitavo je djelo poziv na kritičko razmišljanje o kršćanskoj vjeri i njezino praktično povezivanje s Božjim Kraljevstvom.

Zaključak

Ne želim frazirati, no mislim da nije fraza ako ustvrdim da je Schillebeeckx veliko ime suvremene teologije. Osobito je jak u nauci o sakramentima, ali je i u drugim dogmatskim disciplinama otkrio nove vidike, otvorio nove perspektive daljnjem razvoju. Potječe iz malog naroda, no može stati uz bok onih iz velikih naroda, koji imaju na sebi nešto od nimbusa što su Nijemci ili Francuzi. No Duh može puhati gdje hoće, pa i u maloj Nizozemskoj, a nama bi bilo drago kad bi više puhao i u našoj maloj Hrvatskoj. Možda je zato potrebno da mu spremimo putove, da nas počnu više zanimati duhovne stvarnosti koje obrađuje teologija.